

Miðvikudaginn 17. maí 1972.

Nr. 141/1971. Fiskimjölsværksmiðjan í Vestmannaeyjum h/f
(Sveinn Snorrason hrl.)

gegn

Karli Jónssyni og Jóni Ingiberssyni f. h.
protabús Friðriks Jörgensens og gagnsök
(Guðjón Steingrímsson hrl.).

Dóminn skipuðu hinir reglulegu dómara Hæstaréttar.

Gjaldprotaskipti. Riftun samnings. Ómerking ummæla.

Dómur Hæstaréttar.

Aðaláfrýjandi hefur áfrýjað máli þessu með stefnu 1. október 1971. Af hans hálfu er aðallega „gerð krafa um ómerkingu hins áfrýjaða dóms og sýknu af öllum kröfum gagnáfrýjanda . . .“. Þá krefst aðaláfrýjandi málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti úr hendi gagnáfrýjanda. Til vara krefst aðaláfrýjandi þess, að honum verði aðeins dæmt að greiða kr. 762.325.10 og verði þá jafnframt viðurkenndur réttur hans til að skuldajafna þeirri fjárhæð við kröfur hans á hendur gagnáfrýjanda. Í þessu tilviki verði málskostnaður í héraði og fyrir Hæstarétti látinn niður falla. Þá krefst aðaláfrýjandi ómerkingar á ummælum lögmanns gagnáfrýjanda í greinargerð hans í héraði, sem rakin eru í hinum áfrýjaða dómi, og að lögmaðurinn verði látinn sæta sektargreiðslu eða vítum fyrir þau.

Gagnáfrýjandi hefur áfrýjað máli þessu með stefnu 15. nóvember 1971, að fengnu áfrýjunarleyfi 3. s. m. Krefst hann þess aðallega, að aðaláfrýjanda verði dæmt að greiða honum kr. 3.988.400.00 auk 7% ársvaxta frá 28. desember 1966 til greiðsludags svo og málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti. Til vara krefst gagnáfrýjandi staðfestingar hins áfrýjaða dóms og málskostnaðar úr hendi aðaláfrýjanda fyrir Hæstarétti.

Málsatvikum er lýst í hinum áfrýjaða dómi.

Eftir uppsögu héraðsdóms hefur verið aflað ýmissa nýrra gagna.

Ekki eru efni til að ómerkja hinn áfrýjaða dóm.

Í málinu hefur eigi verið sannað, að Friðrik Jörgensen hafi átt fyrir skuldum hinn 28. desember 1966. Þegar litið er til þess, að fyrirsvarsmenn aðaláfrýjanda höfðu margháttuð viðskipti og viðskiptatengsl við Friðrik Jörgensen, viðskiptastöðu aðaláfrýjanda við hann, svo og annars þess, sem rakið er í héraðsdómi um það efni, verður eigi talið, að aðaláfrýjandi hafi fært rök að því, að hann hafi við gerð samningsins 28. desember 1966 haft fulla ástæðu til að ætla, að Friðrik Jörgensen ætti þá fyrir skuldum, sbr. 21. gr. laga nr. 25/1929.

Með þessum athugasemdum og að öðru leyti með skírskotun til forsendna hins áfrýjaða dóms ber að staðfesta niðurstöðu hans um riftun samnings aðaláfrýjanda og Friðriks Jörgensens frá 28. desember 1966 og endurgreiðslu aðaláfrýjanda til gagnáfrýjanda.

Eftir þessum málsúrslitum ber að dæma aðaláfrýjanda til að greiða gagnáfrýjanda málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti, samtals kr. 325.000.00.

Ummæli þau í greinargerð lögmanns gagnáfrýjanda í héraði, Guðjóns Steingrímssonar hæstaréttarlögmanns, sem rakin eru í héraðsdómi, verða að teljast ámælisverð, og ber að ómerkja þau, sbr. 1. mgr. 241. gr. laga nr. 19/1940, en eigi þykir ástæða til að sekta fyrir þau.

Dómsorð:

Framangreind ummæli skulu vera ómerk.

Samningi aðaláfrýjanda, Fiskimjölsverksmiðjunnar í Vestmannaeyjum h/f, og Friðriks Jörgensens frá 28. desember 1966 er riftað.

Aðaláfrýjandi greiði gagnáfrýjanda, Karli Jónssyni og Jóni Ingiberssyni f. h. þrotabús Friðriks Jörgensens, kr. 3.663.902.54 með 7% ársvöxtum af kr. 2.901.577.44 frá 1. marz 1967 til 20. nóvember sama ár og af kr.

3.663.902.54 frá þeim degi til greiðsludags svo og málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti, samtals kr. 325.000.00.

Dóminum ber að fullnægja að viðlagðri aðför að lögum.

Dómur bæjarþings Reykjavíkur 2. júlí 1971.

1.0.

1.1. Mál þetta er höfðað með stefnu, birtri 3. febrúar 1969. Munnlegur málflutningur fór fram 9. júní s.l., og var málið dómtekið að honum loknum.

Stefnandi málsins er Karl Jónsson útgerðarmaður, Seyðisfirði, og Jón Ingibersson útgerðarmaður, Ytri-Njarðvík, f. h. þrotabús Friðriks Jörgensens, Reykjavík.

Stefndi er Fiskimjölsverksmiðjan í Vestmannaeyjum h/f.

Dómkröfur stefnanda eru þessar: Að kaupsamningi, dags. 28. desember 1966, milli Friðriks Jörgensens, Reykjavík, og Fiskimjölsverksmiðjunnar í Vestmannaeyjum h/f um 280 smálestir af blautverkuðum saltfiski, sbr. nánar 2.1., verði rift með dómi, að stefnda verði gert að greiða þrotabúinu kr. 3.998.400.00 auk 12% ársvaxta frá 28. desember 1966 til greiðsludags og að stefnda verði gert að greiða málskostnað að skaðlausu.

Stefndi hefur krafizt sýknu af öllum kröfum stefnanda í máli þessu og að stefndi verði dæmdur til greiðslu málskostnaðar að mati dómsins. Til vara er þess krafizt, að viðurkenndur sé réttur stefnda til að skuldajafna hinni stefndu kröfu við kröfur stefnda á hendur þrotabúi Friðriks Jörgensens, en að málskostnaður verði felldur niður.

Sátt hefur verið reynd í máli þessu, en sú viðleitni hefur ekki borið árangur.

2.0.

2.1. Friðrik Jörgensen rak í eigin nafni og á eigin ábyrgð umfangsmikla útflutningsverzlun með fiskafurðir í Reykjavík um 6—7 ára bil, þar til bú hans var tekið til gjaldprotaskipta með úrskurði skiptaréttar Reykjavíkur þann 14. apríl 1967, en Friðrik hafði sjálfur óskað eftir gjaldprotaskiptum á búi sínu með beiðni til skiptaréttarins, dags. 6. apríl 1967.

Um svipað leyti og Friðrik Jörgensen starfrækti útflutningsverzlun samkvæmt framansögðu, var hann stjórnarformaður í

fyrirtækinu Friðrik Jörgensen h/f, sem er innflutningsfyrirtæki, og átti Friðrik ásamt konu sinni 35% hlutafjár í því fyrirtæki. Friðrik Jörgensen var settur af sem stjórnarformaður í samnefndu hlutafélagi skömmu eftir 19. janúar 1967.

Fiskiðjan h/f í Vestmannaeyjum kemur við sögu í máli þessu. Samkvæmt hlutafélagaskrá var Friðrik Jörgensen í stjórn þessa félags á árinu 1966 og hafði prókúruumboð ásamt fleirum við fyrirtækið. Upplýst er, að Friðrik Jörgensen eignaðist $\frac{1}{3}$ hluta Fiskiðjunnar h/f um áramótin 1963/1964.

Hið stefnda fyrirtæki framleiðir m. a. lýsi og síldar- og fiskimjöl til útflutnings, enda er tilgangur hins stefnda hlutafélags samkvæmt hlutafélagaskrá að starfrækja fiskimjölsverksmiðju, selja afurðir hennar og annar skyldur atvinnurekstur. Fiskiðjan h/f í Vestmannaeyjum á helming hlutabréfa í hinu stefnda fyrirtæki.

Eins og vikið var að, verzlaði Friðrik Jörgensen með fiskaðurðir í umboðssölu fyrir fjölmarga framleiðendur, þ. á m. flutti hann út fyrir hið stefnda fyrirtæki m. a. lýsi og mjöl. Sölur þessar annaðist Friðrik Jörgensen sem umboðssali, en greiðslur afurða áttu að frádregnum útlögðum kostnaði og umboðspóknun að renna á sérstakan afurðasölureikning í Útvegsbanka Íslands, jafnóðum og þær kæmu til landsins.

Um miðjan nóvember 1966 fengu starfsmenn Útvegsbanka Íslands grun um, að Friðrik Jörgensen hefði þá þegar veitt greiðslum viðtöku úr hendi kaupenda afurða, án þess að andvirðinu væri skilað sem vera bar. Var talið, að Friðrik Jörgensen hefði eigi farið að settum reglum um meðferð andvirðis útfluttra afurða, en Útvegsbankinn var þá bæði viðskiptabanki Friðriks Jörgensens og Fiskimjölsverksmiðjunnar í Vestmannaeyjum h/f.

Í nóvember 1966 lét Útvegsbanki Íslands fara fram rannsókn á bankaviðskiptum Friðriks Jörgensens og á skilum hans á greiðslu andvirðis afurðanna. Í bréfi Gunnlaugs G. Björnssonar, forstöðumanns Sjávarútvegslánadeildar Útvegsbankans, dags. 16. desember 1966, segir um þetta svo:

„Við skýrslugerð í sambandi við hinn árlega fund útibússtjóra með aðalbankastjórum um miðjan s.l. mánuð vaknaði grunur um það hjá útibússtjórunum á Seyðisfirði og í Vestmannaeyjum, að Friðrik Jörgensen hefði ekki gert full skil á andvirði útfluttra sjávarafurða við Hafsíld h.f. á Seyðisfirði og Fiskiðjuna h.f. og Fiskimjölsverksmiðjuna h.f. í Vestmannaeyjum.

Þegar útibússtjórnarnir létu í ljós þennan grun sinn, lagði banka-

stjórnin þegar í stað fyrir deildarstjóra sjávarútvegslánadeildar, ásamt útibússtjórunum, að rannsaka þetta mál til hlítar og gefa bankastjórninni um það skýrslu. Vegna fjarveru Friðriks Jörgensen var þegar hinn 17. nóvember kallaður fyrir ofangreinda menn fulltrúi hans, Hörður Finnsson, og hann krafinn upplýsinga um það, hvort tilteknir farmar væru nú þegar greiddir Friðrik Jörgensen, en óuppgerðir við eigendur. Hörður upplýsti, að eftirtaldir farmar væru greiddir, en óuppgerðir:

Hafsíld h.f.:	Sirion 28/10, 900 tn. lýsi, ca. 4 millj.
Fiskimjölsværksmiðjan h.f.:	Aztek 28/9, 463 tn. lýsi, ca. 2 millj. Thuntank 10/9, 1050 tn. lýsi, ca. 5 millj. Knud Sif 4/10, 321 tn. mjöl, ca. 2 millj.
Fiskiðjan h.f.:	Reykjafoss 22/8, Goðafoss 5/9, Rangá 23/10, Normandi 2/11, ca. 2 millj.

Samtals ca. 15 millj.

Beðinn um skýringu á þessum vanskilum, svaraði Hörður því til, að starf hans væri aðeins að skrifa og skrásetja, en Friðrik Jörgensen yrði að svara því sjálfur, hvernig greiðslum væri háttað. Þetta gerðist fimmtudaginn 17. nóvember, eins og áður segir, en þar eð von var á Friðrik Jörgensen til landsins 19. nóvember, þá var beðið eftir honum, og mánudaginn 21. nóvember var talað við hann og aftur næsta dag og oft síðan.

Friðrik Jörgensen viðurkenndi strax brot sitt, að því er þessi vanskil varðaði. Afsakanir hans er óparfi að telja upp hér, enda eru þær einskis virði, hvað bankann snertir. Hins vegar skal þess getið, að Friðrik Jörgensen taldi sig geta staðið skil á þeim 15 millj., sem á vantaði, ef honum yrði gefið tækifæri til þess að koma í verð þeim verðmætum, sem hann ætti sjálfur kvaðalaus. Hann taldi sig eiga eftirfarandi verðmæti:

280 tonn af blautum saltfiski, kr. 4.6 millj.,
100 tonn af þurru saltfiski, kr. 2.4 millj.,

eftirstöðvar af greiðslum frá Grikklandi fyrir uppgerðan saltfisk, kr. 2.2 millj.,

fyrirfram greitt í grásleppuhrognum, kr. 4 millj.,

eigið fé í farmi skipsins Linde, kr. 2 millj.,

samtals kr. 15.1 millj.

Aðspurður, hvort áðurgreindar 15 millj. væru allt það, sem hann skuldaði vegna óuppgerðra en greiddra afurða, svaraði hann því, að bókhald sitt væri ekki í því ástandi, að hann gæti fullýrt neitt um það, og kenndi þar um vanrækslu fulltrúa síns, Ingólfs Árnasonar, sem hann einnig vildi kenna um ýmislegt það, sem misfarizt hefði í starfsemi sinni. Honum var þá sagt, að vér mundum fela löggiltum endurskoðanda, sem vér treystum, að fara yfir bókhald hans og myndum biðja endurskoðandann að gefa oss eftirfarandi upplýsingar:

1. Hvaða farmar eru greiddir, en óuppgjörðir?

2. Hvaða farmar eru í sölumeðferð, ógreiddir?

3. Hvað hefur orðið um vangreitt fé skv. 1. lið?

4. Hvernig getur Friðrik Jörgensen staðið skil á vangreiddu fé skv. 1. lið?

Ákveðið var að fela Guðjóni Eyjólfssyni, löggiltum endurskoðanda, að annast þetta verk, og var það gert 23. nóvember.

Endurskoðandinn hefir sent oss skýrslur um málið, sem fylgja hér með, dags. 28. nóvember, 9 desember og 14. desember.

Þýðingarmesta niðurstaða endurskoðandans virðist vera þessi: Hinn 24. nóvember 1966 voru innkomnar, en

óuppgjörðar greiðslur, samtals kr. 27.860.000.00

Innstæða á afurðareikningi var — 4.571.000.00

Mismunur kr. 23.289.000.00

Hér er um bráðabirgðauppgjör að ræða, svo að ofangreind upphæð getur breytzt við endanlegt uppgjör. Enn fremur skal þess getið, að á tímabilinu frá 24/11/66—15/12/66 hafa borizt greiðslur til lækkunar á þessari upphæð, en það breytir ekki þeirri staðreynd, að Friðrik Jörgensen hefur fengið greitt verulegt fé fyrir útfluttar afurðir án þess að ráðstafa því skv. settum reglum“.

Kæra Útvegsbanka Íslands til sakadómara er dags. 22. desember 1966, og þykir rétt að rekja hér efni hennar:

„Hinn 16. þ. m. barst bankastjórn Útvegsbanka Íslands í hendur meðfylgjandi skýrsla forstöðumanns sjávarútveglánadeildar

bankans, hr. Gunnlaugs G. Björnssonar, ásamt skýrslum löggilts endurskoðanda, Guðjóns Eyjólfsssonar, dagsettum 28. nóvember, 9. des. og 14. des., sem einnig fylgja hér með, varðandi skil Friðriks Jörgensen á andvirði útfluttra afurða til bankans og viðskiptamanna hans.

Eins og skýrsla forstöðumanns sjávarútvegslánadeildar bankans ber með sér, hafði bankastjórn Útvegsbankans þegar um miðjan s.l. mánuð, eftir að grunsemdir höfðu vaknað um, að Friðrik Jörgensen hefði ekki farið að settum reglum um skil andvirðis útfluttra afurða, lagt fyrir forstöðumanninn ásamt útibússtjórn um bankans í Vestmannaeyjum og á Seyðisfirði, er þá voru staddir hér í bænum til fundar við bankastjórnina ásamt öðrum útibússtjórn um bankans, að framkvæma þegar í stað rannsókn á skilum Friðriks Jörgensen á andvirði útfluttra afurða um nokkurn tíma.

Forstöðumaður sjávarútvegslánadeildar taldi rétt eftir bráðabirgðaaathugun, sem hann framkvæmdi þá þegar ásamt ofangreindum útibússtjórn um, að kveðja til löggiltan endurskoðanda, Guðjón Eyjólfsson, til þess að fá fullnægjandi svör við ákveðnum spurningum varðandi viðskipti Friðriks Jörgensen og skil hans á útflutningsverðmætum, sem ekki yrðu fengin nema með sérstakri athugun á bókhaldi Friðriks Jörgensen.

Nokkur dráttur varð á því, að hinn löggilti endurskoðandi teldi sig hafa fullnægjandi aðstöðu og gögn til þess að svara þeim spurningum, sem fyrir hann höfðu verið lagðar, og bar hann við bæði óreiðu á bókhaldi Friðriks Jörgensen og fjarveru hans úr landi, sbr. t. d. meðfylgjandi bréf endurskoðandans, dags. 28. nóvember.

Endanleg skýrsla endurskoðandans barst ekki fyrr en 14. þ. m., og lagði forstöðumaður sjávarútvegslánadeildar hinn 16. þ. m. umbeðna skýrslu sína fyrir bankastjórnina, eins og áður segir.

Eftir athugun á greindum skýrslum virðist okkur, að mál þetta sé þess eðlis, að við sjáum okkur tilneydda að óska þess, að þér, herra yfirsakadómari, hlutist til um, að fram fari réttarrannsókn í málinu“.

Loks er rétt að víkja hér að hluta úr bréfi Útvegsbanka Íslands, dags. 3. maí 1971, til lögmanns stefnanda, Guðjóns Steingrímssonar hæstaréttarlögmanns. Hljóðar bréf þetta svo:

„Vér höfðum falið Guðjóni Eyjólfsyni, löggiltum endurskoðanda, að kanna og gefa oss skýrslu um skil Friðriks Jörgensen á andvirði útfluttra afurða. Bráðabirgðaskýrslur endurskoðand-

ans, sem afhentar voru skömmu fyrir jólin 1966, sýndu, að gjald-eyrismeðferð var ekki í samræmi við þau skilyrði, er sett höfðu verið fyrir veitingu útflutningsleyfa, dráttur væri á greiðslum frá erlendum kaupendum og uppgjöri við framleiðendur ábótavant.

Athugun endurskoðandans gaf hins vegar ekki vísbendingu um yfirvofandi gjaldþrot, og með hliðsjón af veltu Friðriks Jörgensen í útflutningsverzluninni undanfarin ár og þeirri þóknun, er í slíkri verzlun er tekin, var ekki ástæða til að ætla, að hann ætti ekki fyrir skuldum. Athugun sú, er bankinn hafði látið framkvæma, hafði hins vegar sýnt fram á, svo að ekki var um villzt, að Friðrik Jörgensen hafði brotið þann trúnað, sem honum hafði verið sýndur, og hann hafði ráðstafað fé því, er umbjóðendur hans áttu, þvert ofan í þau fyrirmæli og þær reglur, sem bankarnir og útflutningsyfirvöld höfðu sett um slík viðskipti. Vér töldum það því sjálfsagða skyldu vora að krefjast opinberrar rannsóknar á misferli Friðriks Jörgensen, strax og staðfesting hafði fengist á því með rannsókn endurskoðandans“.

Samkvæmt framansögðu var þegar á þessum tíma ljóst, að Friðrik Jörgensen skuldaði stefnda stórfé, og var álitid, að hann hefði m. a. notað hluta af því til eigin þarfa.

Með kaupsamningi, dags. 28. desember 1966, seldi Friðrik Jörgensen stefnda, Fiskimjölsværksmiðjunni í Vestmannaeyjum h/f, 280 smálestir af blautverkuðum saltfiski, pökkuðum og metnum á kr. 3.998.400.00, og átti kaupverð fisksins að ganga til lækkunar á skuld Friðriks Jörgensens við stefnda. Ljósmynd samnings þessa hefur verið lögð fram í málinu, og hljóðar meginefni samningsins svo:

„Neðanskráðir aðilar, Friðrik Jörgensen, útflutningsverzlun, Reykjavík, annars vegar og hér eftir nefndur seljandi og Fiskimjölsværksmiðjan í Vestmannaeyjum h.f. hins vegar og hér eftir nefnd kaupandi, gera með sér svofelldan samning :

1. gr.

Kaupandi kaupir og seljandi selur 280 smálestir af blautverkuðum, pökkuðum og metnum saltfiski, sem nú er geymdur í kæli-geymslum Faxafisks h.f. í Hafnarfirði. Fiskurinn er flokkaður og sérgreindur í fyrrgreindum fiskgeymslum, og vísast um þá um flokkun og nánari sérgreiningu til vottorðs Fiskmats ríkisins svo og til geymsluvottorðs fyrirsvarsmanns Faxafisks h.f., er fylgja samningi þessum og skoðast sem hluti hans.

2. gr.

Kaupverð framangreindra afurða, kr. 3.998.400.00, hefur kaupandi þegar greitt með því að lækka skuld seljanda við kaupanda að sömu fjárhæð.

3. gr.

Kaupandi felur seljanda að hafa fyrir sína hönd meðalgöngu um sölu framangreindra afurða. Fáist við þá sölu hærra verð fyrir afurðirnar en það, sem lagt er til grundvallar í 2. gr. (þ. e. meðalverð £ 140-0-0 pr. smálest að fráðregnum 15%), skal sú fjárhæð öll send til kaupanda, enda lækki skuld seljanda við kaupanda að sama skapi. Sama gildir og ef hinar seldu afurðir reynast að lokum meiri að magni til en frá er greint í 1. gr. samnings þessa.

Reynist hið selda magn afurða minna ellegar söluverð lægra við endanlega afskipun varanna til útflutnings, skal skuld seljanda við kaupanda á sama hátt aftur færð upp sem þeim mismun nemur.

4. gr.

Seljandi ábyrgist áframhaldandi geymslu afurðanna svo og að tryggingar þeirra séu jafnan í fullkomnu lagi og afhendir kaupanda tryggingarskírteini þar um með árituðu framsali“.

Til grundvallar samningi þessum lá krafa stefnda og Fisk-iðjunnar h/f á hendur Friðriki Jörgensen um tafarlaus skuldaskil og um skýringar á því, á hvern hátt og hvenær Friðrik Jörgensen hygðist greiða skuld sína við stefnda og fleiri, en augljóst var, að skuld Friðriks Jörgensens við stefnda var talin nema hærri upphæð en um er getið í framangreindum kaupsamningi.

Friðrik Jörgensen ritaði bréf, dags. 19. janúar 1967, til Fisk-iðjunnar h/f og stefnda, Fiskimjölsverksmiðjunnar í Vestmannaeyjum h/f, um þessi atriði, og er rétt að rekja bréf þetta hér í heild sinni:

„Fiskiðjan h/f

Fiskimjölsverksmiðjan h/f,

Vestmannaeyjum.

Í framhaldi af viðræðum vorum að undanfögnu um skuldaskil mín við yður leyfi ég mér að staðfesta við yður, að ég er reiðu-búinn að afhenda yður nú þegar sem greiðslu eða sem trygg-ingu fyrir greiðslu eftirtalin verðmæti.

1. Saltfiskbirgðir að verðmæti ca. 4 millj.

2. Þurrkaðan bútung að verðmæti ca. 2 millj.

3. Hlutabréf í Fiskiðju og Fiskimjölsværsm. að verðmæti netto ca. 700 þús.
4. Eignarhluta minn í v/b Sindra og m/b Marz ca. 1.9 millj.
5. Vörubirgðir, veiðarfæri og útgerðarvörur hvers konar ca. 4 millj.
6. Ávísun á inneign í Grikklandi ca. 2 millj.
7. Ávísun á inneign í Þýzkalandi ca. 1 millj.
8. Skuldabréf Friðriks Jörgensen h/f eða framsal krafna og skuldabréfa ýmissa innlendra skuldunauta minna ca. 5 millj.
9. Hluta af andvirði hrogn, er ég hefi þegar greitt framleiðendum fyrirfram, ca. 2. millj.

Samtals nema verðmæti þessi ca. 22.6 milljónum, en verðmæti þessi tel ég mig geta látið af hendi við yður án þess að ganga á rétt annarra skuldheimtumanna minna.

Um einstaka liði skal þetta tekið fram.

Um 1. og 2. hafa þegar verið gerðir samningar.

3. og 4. Skjöl vegna framsala þessara hafa þegar verið gerð, og er unnt að ganga frá þeim nú í dag.

5. Vörutalning og skrá vörubirgða hefur þegar farið fram og gæti framsal og afhending farið fram þegar, eftir að þér hefðuð kynnt yður birgðir og staðreynt magn og verð, en verð er miðað við heildsöluverð þeirra.

Um 6. og 7. Ég mun leggja fram heimildarskjöl fyrir inneignum þessum og ganga frá viðeigandi framsölum þeirra í samráði við yður. Að því er varðar 6. lið ber þess að geta, að vera má, að mér sé nauðsynlegt að fara til Hollands til móts við skuldara til þess að sækja greiðsluna, en greiðslur hafa farið um banka í Rotterdam. Greiðslur skv. þessum liðum munu berast fyrir 10. febrúar n. k.

Um 8. Ég hefi falið lögmanni mínum að ganga frá skuldabréfi eða framsali skuldabréfa og krafna í samráði við yður.

Um 9. Hrogn þessi eru enn að mestu leyti óseld. Ég hefi þegar greitt fyrirfram til framleiðenda þeirra um kr. 4.000.000.00.

Í sambandi við sölu þessara hrogn er þó það að athuga, að ekki er unnt að selja hrogn þessi nema fullt samráð sé haft við Samband ísl. samvinnufélaga, sem einnig á allmiklar hrognabirgðir óseldar. Ella mætti búast við verðfalli á marknaðnum, ef annar aðilinn seldi án samráðs við hinn.

Ég leyfi mér að vænta þess, að þér sjáið yður fært að samþykkja framangreind verðmæti eða hluta þeirra sem greiðslu upp í skuld mína við yður“.

Svo sem fram er tekið í bréfi þessu, hafði Friðrik Jörgensen þegar fullnægt lið nr. 1, (áður tilvitnaður kaupsamningur við stefnda,), nr. 2, (kaupsamningur við Fiskiðjuna h/f, dags. 28. des. 1966) og nr. 3 og 4 (samningur, dags. 19. janúar 1967. Kaupendur Fiskiðjan h/f og fleiri). Um aðra liði verður getið síðar, sbr. 2.2.

Upplýst er, að 200 tonn af umræddum saltfiski voru seld til Spánar í febrúar 1967, og 59 tonn voru seld erlendis nokkru síðar. Nettóandvirði kr. 2.901.577.44 + 762.325.10 gekk á reikning stefnda. Um sölu afgangans sbr. 2.2.

Lýstar kröfur í þrotabú Friðriks Jörgensens námu samtals kr. 54.310.862.88. Stærstu kröfuhafarnir eru hið stefnda fyrirtæki, Fiskimjölserverksmiðjan í Vestmannaeyjum h/f, sem lýst hefur kröfu að fjárhæð kr. 19.758.872.57 í búið, (23.757.272.57 ÷ kaupverð fisks samkvæmt framangreindu, að fjárhæð kr. 3.998.400.00 = 19.758.842.57), Fiskiðjan h/f í Vestmannaeyjum, sem lýst hefur kröfu að fjárhæð kr. 6.144.398.72, og fyrirtækið Chemicals & Feeds Ltd., sem lýst hefur kröfu að fjárhæð £ 83.319-7-1.

2.2. Friðrik Jörgensen hefur gefið skýrslu bæði fyrir saka-dómi Reykjavíkur og hér fyrir bæjarþinginu. Í skýrslu hans kemur fram, að útflutningsfirma hans hafi vaxið skjótt af umfangi. Við upphaf ársins 1965 hafi hagur firmans komið sæmilega út, enda þótt hann hafi orðið fyrir verulegum skakkaföllum á því ári. Útflutningsfirmað hafi hins vegar átt í erfiðleikum árið 1966, enda þótt hagur firmans hafi sýnt vera bærilegur á bráðabirgðauppþjórni eigna og skulda. Hafi einkum verið um rekstrarfjárskort að tefla. Hann kvaðst ekki mótmæla því, að bókhaldslega séð skuldaði hann Fiskimjölserverksmiðjunni h/f vegna vangreiddra afurða um 18 milljónir króna. Hann taldi þó, að sú skuld væri í raun ekki svo há, þar sem frá henni ætti í fyrsta lagi að dragast bætur, sem hann kvaðst hafa orðið að greiða sem útflytjandi vegna vanefnda Fiskimjölserverksmiðjunnar h/f á sölusamningi um sjávarafurðir. Í öðru lagi taldi hann sig eiga rétt á sérstökum stjórnunarlaunum, þar sem hann hafi sýnt Fiskimjölserverksmiðjunni h/f sérstaka þjónustu umfram umboðsmennskuna, er hafi verið kostnaðarsöm, m. a. við öflun markaða og fyrirgreiðslu á ýmsan hátt. Í þriðja lagi ætti að koma til frádráttur vanreiknuð útflutningsgjöld.

Hann kvaðst ekki með nákvæmni geta skýrt frá því, á hvaða tímabili skuldin við Fiskimjölserverksmiðjuna h/f varð til vegna útflutnings hans á sjávarafurðum fyrir stefnda. Hann kvaðst ekki hafa sjálfur fylgt náð með bókhaldinu og enda þótt hann hafi

séð bókhaldsyfirlit um viðskiptin, þá hafi alltaf verið mikil hreyfing á viðskiptamannareikningi Fiskimjölsværksmiðjunnar h/f. Hann ætlaði, að verulegasti hluti afurðaskuldarinnar hafi verið ýmsar eftirstöðvar mismunandi sendinga, en eftirstöðvarnar hafi verið óbundnar þannig, að lokið hafi verið við að greiða veðskuldir af sendingunum. Hann kvað framangreint fé vegna afurðasölu fyrir Fiskimjölsværksmiðjuna h/f hafa runnið inn á almennan rekstur útflutningsfirms, og kvaðst hann ekki sérstaklega geta tilgreint, til hvaða greiðslna féð hafi verið notað. Honum var sýnt bréf það, sem hann ritaði Fiskiðjunni h/f og Fiskimjölsværksmiðjunni h/f í Vestmannaeyjum þann 19. janúar 1967, sbr. 2.1. Hann sagði, að tildrög þess, að hann hafi ritað nefnt bréf og gert þá samninga, sem vísað er til í bréfinu, væru þau, að þeir Þorsteinn Sigurðsson og Ágúst Matthíasson, eigendur í Fiskiðjunni h/f í Vestmannaeyjum og Fiskimjölsværksmiðjunni h/f, hafi lagt að honum að afhenda megnið af eignum sínum til Fiskiðjunnar h/f og Fiskimjölsværksmiðjunnar h/f til þess að greiða skuldir hans vegna afurðasölu fyrir nefnd fyrirtæki.

Sérstaklega hafi þeir Þorsteinn Sigurðsson og Ágúst Matthíasson lagt hart að honum að gera þetta, en lögmaður þeirra, Sveinn Snorrason hæstaréttarlögmaður, hafi lýst því yfir við hann, að ekkert stæði annað fyrir dyrum en umsvifalaus kæra til sakaðóms fyrir fjárdrátt, ef hann legði ekki fram eignir sínar til þess að greiða afurða- og viðskiptaskuldirnar.

Hann kvaðst hafa verið mjög hikandi um, hvað gera skyldi. Honum hafi verið settur stuttur frestur til ákvörðunar, og er viðsemjendur hans lofuðu honum því, að hann, Friðrik, fengi endurkeypt hlutabréfin í Fiskiðjunni h/f og Fiskimjölsværksmiðjunni h/f og eignarhluta hans í v/b Sindra og Marz á því verði, sem kaupendur yfirtækju eignirnar á, og er kaupendur auk þess hafi lofað honum að aðstoða hann við að greiða minni lánardrottnum sínum, kvaðst hann hafa ákveðið að afhenda Fiskiðjunni h/f og Fiskimjölsværksmiðjunni h/f þær eignir, sem um getur í bréfinu. Hann sagði, að áður hefðu þeir Þorsteinn og Ágúst og lögmaður þeirra skýrt honum frá því, að Fiskiðjan h/f og Fiskimjölsværksmiðjan h/f mundu ekkert rekstrarfé fá í Útvegsbanka Íslands, meðan hann ætti hlut í fyrrnefndum fyrirtækjum.

Hann sagði, að áðurnefnt bréf hans frá 19. janúar 1967 hafi haft að geyma skrá um allar eigur hans á þessum tíma. Eignirnar hafi þó verið metnar langt undir raunverulegu verðmæti og þá

sérstaklega hlutabréfin í Fiskiðjunni h/f og Fiskimjölsverksmiðjunni h/f. Á hinn bóginn hafi sér verið heitið því, að hann fengi að endurkaupa hlutabréfin og eignarhluta í framangreindum bátum að tveim árum liðnum á sama verði.

Frekari samninga um afhendingu eigna en lýst er í 2.1. hér að ofan kvaðst hann ekki hafa gert til að mæta skuldum við Fiskiðjuna h/f og Fiskimjölsverksmiðjuna h/f eða önnur fyrirtæki eða einstaklinga. Hann sagði, að umræddir liðir nr. 5—8 í ofanrituðu bréfi hans, dags. 19. janúar 1967, sbr. 2.1., hafi verið eignir, sem fyrirtækið Friðrik Jörgensen h/f hafi átt. Á hinn bóginn kvaðst hann hafa talið þetta sem sínar eignir, þar sem hann kvaðst hafa átt kröfur að fjárhæð a. m. k. 10 milljónir á hendur fyrirtækinu Friðrik Jörgensen h/f.

Hann hélt því fram, að með framangreindu greiðslutilboði teldi hann sig ekki hafa gengið á rétt annarra skuldheimtumanna. Tók hann skýrt fram, að aðeins með því að fá aðstoð stefnda við greiðslur ýmissa minni skulda og með því að fá að kaupa aftur framangreindar eignir hefði hann getað staðið við skuldbindingar sínar gagnvart öðrum lánardrottnum.

Svo sem vikið var að í 2.1., nam lýst krafa fyrirtækisins Chemicals & Feeds rúmlega £ 83 þúsund. Hann sagðist aðspurður vera þeirrar skoðunar, að skuld sín við Chemicals & Feeds hefði orðið viðráðanleg. Hann mundi ekki, hversu há krafa Chemicals & Feeds hafi verið um áramótin 1966/1967, en tók fram, að skuldin hafi orðið til á mörgum árum og í kröfu fyrirtækisins Chemicals & Feeds væru fólgnar skaðabætur mörg ár aftur í tímann, svo til eingöngu vegna vanefnda af hálfu stefnda. Eins og sagt var að framan, kvaðst hann telja sig eiga skaðabótakröfu á hendur stefnda einmitt af þeim sökum, sem hér voru raktar, og það mörg ár aftur í tímann. Með hliðsjón af þessu og því, sem að framan er rakið, kvað hann alls ekki útilokað, að hann hefði getað ráðið við framangreinda kröfu Chemicals & Feeds.

Hann var spurður að því, í hvaða tilgangi kaupsamningur hans við Fiskimjölsverksmiðjuna h/f í Vestmannaeyjum, dags. 28. desember 1966, hafi verið gerður. Hann sagði, að sér hafi skilizt, að kaupsamningurinn hafi verið gerður til þess, að stefndi gæti fengið peninga sem fyrst. Kvað hann, að sér hafi ekki fundizt neitt óeðlilegt við það. Á þessari stundu kvaðst hann ekki hafa átt handbæra peninga.

Þorsteinn Sigurðsson hefur gefið skýrslu fyrir sakadómi Reykjavíkur og hér fyrir dómi. Hann var stjórnarformaður hins

stefnda fyrirtækis á þeim tíma, sem hér um ræðir. Hann hafði ekki prókúruumboð og kvaðst ekki hafa séð um fjárreiður firmans. Óskar heitinn Sigurðsson hafi séð um skrifstofustjórn fyrirtækisins og farið með fjárreiður allar. Þorsteinn lýsti því, að starfsvettvangur firmans hafi verið framleiðsla hvers konar fiskimjöls og lýsis. Verulegasti hluti framleiðslunnar hafi verið fluttur úr landi. Hann kvað, að Friðrik Jörgensen hafi eignast $\frac{1}{3}$ hluta Fiskiðjunnar h/f um áramót 1963/1964. Frá þeim tíma hafi Friðrik flutt út nokkuð af framleiðslu Fiskimjölsverksmiðjunnar og hafi svo verið komið málum, að Friðrik hafi flutt út alla framleiðslu firmans tvö síðustu árin, er hann starfrækti útflutning. Þorsteinn sagði, að hann hafi á engan hátt fylgzt með bókhaldi firmans. Um þá hlið hafi Óskar Sigurðsson séð, en hann hafi verið löggiltur endurskoðandi. Þorsteinn gat ekki skýrt frá því, hvort reikningar Fiskimjölsverksmiðjunnar annars vegar og reikningar útflutningsverzlunarinnar Friðriks Jörgensens hins vegar hafi verið stemmdir af árlega. Um þá hlið hafi Óskar Sigurðsson séð eða endurskoðandi firmans, Sigurður Stefánsson. Þorsteinn man til þess, að meðan Friðrik hafi verið einn um útflutninginn árið 1965/1966, hafi Óskar Sigurðsson oft haft að orði við hann, að greiðslur frá Friðriki vegna útfluttra afurða tefðust mjög. Hann man til þess, að á stjórnarfundi, annað hvort á árinu 1965 eða 1966, hafi Friðrik verið átalinn fyrir seinagang á því að skila andvirði seldrar framleiðslu til firmans. Hann man til þess, að Friðriki voru settar einhverjar skorður í þessu sambandi eða ákveðinn hámarksfrestur til að skila andvirði seldrar framleiðslu. Hann sagðist ekki hafa vitað um hina miklu afurðaskuld Friðriks við firmað fyrr en undir áramót 1966/1967, en áðurnefndur Óskar hafi verið heilsutæpur síðustu árin og eigi hafi verið fylgzt með stöðu firmans gagnvart útflutningsverzlun Friðriks Jörgensens sem skyldi.

Þorsteinn kvaðst ekki vera í aðstöðu til að segja til um það, hvort Friðrik Jörgensen ætti gagnkröfur á Fiskimjölsverksmiðjuna vegna tjóna, sem Friðrik hefði orðið fyrir vegna útflutnings á hennar vegum, eða hvort hann ætti inni þóknun hjá fyrirtækinu vegna starfa, sem ekki yrðu rakin til umboðsstarfa. Vegna fyrra atriðisins tók hann fram, að á meðan Friðrik hafi annast útflutninginn fyrir firmað, myndi hann til þess, að Friðrik hafi haft á orði við hann, að hann, Friðrik, hafi orðið fyrir tjóni í útflutningsverzluninni vegna dráttar á afhendingu afurða af hálfu Fiskimjölsverksmiðjunnar. Ekki mundi Þorsteinn til þess,

að Friðrik hafi haft uppi ákveðnar kröfur vegna umgetins tjóns. Hann tók fram, að Friðrik hafi unnið mikið fyrir Fiskimjölsværksmiðjuna, á meðan hann annaðist útflutning fyrir hana, en ekki kvaðst hann geta fullyrt, hvort Friðrik hafi unnið frekari störf en hann hafi fengið greiðslu fyrir sem umboðsmaður.

Í nóvembermánuði 1966 kveðst Þorsteinn hafa komið að afurðaskuldum Friðriks við Fiskimjölsværksmiðjuna og Fiskiðjuna. Kvaðst hann hafa gengið fyrir því ásamt Ágústi Matthíassyni og Óskari Sigurðssyni, að Friðrik greiddi skuldirnar. Friðrik hafi verið tregur til að greiða, en þeir þremenningar hafi gengið hart eftir því, að hann greiddi skuldirnar, og notið aðstoðar lögmanns síns í því efni, Sveins Snorrasonar hestaréttarlögmanns. Eftir fjölmörg viðtöl hafi það orðið úr, að samningar hafi verið gerðir við Friðrik Jørgensen um, að Friðrik greiddi upp í afurðaskuldir með afhendingu ýmissa eigna, sbr. nánar 2.1. Þorsteinn kvað vel geta verið, að þeir hafi haft að orði að kæra Friðrik, ef hann kæmi ekki á móts við þá í þessu efni, enda hafi þeir talið, þegar á daginn kom, að Friðrik hefði ekki reiðufé til greiðslu skulda, að Friðrik hefði dregið sé fé Fiskimjölsværksmiðjunnar og Fiskiðjunnar. Þorsteinn sagði, að Friðrik hefði fullyrt bæði við samningsviðræður og við undirskrift samninga, að hann, Friðrik, ætti vel fyrir skuldum, og kveðst Þorsteinn á þeim tíma hafa lagt trúnað á orð Friðriks. Hann mundi til þess, að Friðriki var lofað endurkaupum á hlutabréfum Fiskiðjunnar síðar á sama verði og söluverði. Hann kannaðist ekki við það, að Friðriki hefði verið lofað aðstoð við að gera upp við aðra lánardrottna, þegar gengið var frá samningum þeim, sem að framan er getið um.

Þorsteinn Sigurðsson kvaðst telja, að yfirtaka á eignum Friðriks Jørgensens samkvæmt samningunum frá 28. desember 1966 og 19. janúar 1967 hafi farið fram á eðlilegu gangverði, og kvaðst hann andmæla því, að hlutabréfin í Fiskiðjunni h/f hafi verið yfirtekin á miklu undirverði.

Þorsteinn kvaðst ekki hafa leitt hugann að því sérstaklega, þegar Friðrik afsalaði saltfiski og bútungi til Fiskiðjunnar og Fiskimjölsværksmiðjunnar, að einkennilegt væri, að Friðrik, sem hann vissi að var umboðsmaður ýmissa framleiðenda, ráðstafaði framleiðslunni á þennan hátt. Síðar kvaðst Þorsteinn hafa heyrt á skotspónum, að einhverjir framleiðendur hafi talið sig eiga hluta framleiðslunnar, sem Friðrik afsalaði til Vestmannaeyja með samningunum frá 28. desember 1966.

Þorsteini Sigurðssyni var sýndur margnefndur kaupsamning-

ur, dags. 28. desember 1966, milli Friðriks Jörgensens og stefnda. Hann kvaðst halda, að sá samningur væri tilkominn þannig, að stefndi hafi þurft að bæta aðstöðu sína gagnvart bankanum. Í samtölum við starfsmenn bankans seinni hluta desember 1968 hafi komið fram, að bankinn var ekki ánægður með Friðrik Jörgensen sem viðskiptamann. Þorsteinn var spurður, hvers vegna samningurinn um hlutabréfin hafi ekki verið gerður á sama tíma og kaupsamningurinn. Hann kveðst halda, að Friðrik hafi ekki viljað sleppa hlutabréfunum, enda hafi Friðrik alltaf haldið því fram, að hann væri aðeins í tímabundnum erfiðleikum.

Þorsteinn Sigurðsson var spurður svofelldrar spurningar: „Var dskj. nr. 3 (kaupsamningurinn) að öðrum þræði útbúið til að grynna á skuldum Friðriks við stefnda?“ Svar Þorsteins: „Það leiðir af sjálfu sér“.

Spurning: „Hefur stefndi gert áður svipaða eða sambærilega samninga og dskj. nr. 3 greinir frá?“ Svar Þorsteins: „Nei, en ég tel, að samningurinn hafi ekki þurft að vera óeðlilegur fyrir það“.

Hann taldi vafalaust, að fyrirsvarsmenn stefnda hafi beðið Friðrik Jörgensen um greiðslutilboð það, sem um getur í fyrrgreindu bréfi Friðriks, dags. 19. janúar 1967. Þorsteinn sagði, að tilgangurinn með þessu hafi m. a. verið sá, að Friðrik Jörgensen sýndi fram á, að hann gæti staðið fyrir sínu og endurvakið það traust í bankanum, sem þá nýlega hefði brostið.

Þorsteinn átti einnig sæti í stjórn Fiskiðjunnar í Vestmannaeyjum. Hann mundi til þess, að til umræðu hefði komið, að Fiskiðjan greiddi Friðriki Jörgensen hálf framkvæmdastjórallaun fyrir sérstaka þjónustu Friðriks við firmað, en hann vissi ekki, hvort Friðrik hefði nokkru sinni fengið greiðslur samkvæmt framan-sögðu.

Stjórnarformaður Fiskiðjunnar h/f í Vestmannaeyjum, Ágúst Vilhjálmur Matthíasson, hefur hér fyrir dómi skýrt svo frá, að hann áleti að Friðrik hafi staðið vel í skilum við Fiskiðjuna fram á árið 1966, en þá hafi farið að bera á drætti á greiðslu afurða, sérstaklega undir haustið. Þegar svo var komið, kveðst hann hafa fengið vitneskju um það, að Friðrik skuldaði Fiskimjòlsverksmiðjunni h/f mikið fé vegna afurða. Úr hafi orðið, að hann og Þorsteinn Sigurðsson hafi beitt sér fyrir því með aðstoð lögmanns síns að fá Friðrik til að greiða umræddar skuldir. Í framhaldi af þessu eftir nokkrar viðræður við Friðrik hafi verið gerðir samningar við Friðrik um, að hann afhenti Fiskiðjunni og Fiski-

mjölksverksmiðjunni ýmsar eignir. Ágúst Vilhjálmur sagði, að Friðrik hafi talið sig eiga vel fyrir skuldum, þegar samningarnir hafi verið gerðir, en Ágúst Vilhjálmur sagðist þó hafa grun um, að hagar Friðriks væri ekki eins góður og hann vildi vera láta. Hann kvaðst ekki muna til þess og taldi fráleitt, að fyrirsvarsmenn Fiskiðjunnar og Fiskimjölksverksmiðjunnar hafi lofað Friðriki því að aðstoða hann við að gera upp aðra lánardrottna Friðriks. Ágúst Vilhjálmur tók fram, að til slíkra loforða hefði aldrei getað komið, þar sem fyrirtækin hafi ekki verið aflögufær um þessar mundir. Hann sagði, að Friðrik hafi gefið þær skýringar, þegar hann hafi afhent firmanu bæði saltfisk og bútung samkvæmt samningunum frá 28. desember 1966, að hann, Friðrik, væri þegar búinn að greiða framleiðendum andvirði þeirra. Síðar kvaðst Ágúst Vilhjálmur hafa heyrt, að a. m. k. tveir framleiðendur hafi talið sig hafa átt hluta saltfisksins.

Hann kvaðst ekki vita til þess, að Friðrik hafi haft að orði, að hann, Friðrik, hafi orðið fyrir skakkaföllum í útflutningi fyrir Fiskiðjuna vegna rangrar flokkunar á framleiðslu. Því síður kvaðst Ágúst Vilhjálmur hafa séð kröfugerð frá Friðriki á Fiskiðjuna vegna framangreindra atriða. Hann tók fram, að fyrir nokkrum árum, þegar þeir Þorsteinn Sigurðsson hafi verið staddir hér í borg vegna viðskipta, hafi Friðrik Jörgensen farið fram á það að fá sérstaka greiðslu, sem næmi hálfum framkvæmdastjóra-launum vegna ýmissar þjónustu Friðriks við Fiskiðjuna auk umboðslauna, er hann hafi fengið vegna útflutningsins. Ágúst Vilhjálmur kvaðst strax hafa verið mótfallinn slíkum launagreiðslum til Friðriks og talið umboðslaunin vera nægileg laun til hans. Hann mundi ekki, að Friðrik hefði orðað þetta í annan tíma.

Ágúst Vilhjálmur Matthíasson var spurður um ástæðuna til þess, að margnefndur kaupsamningur stefnda og Friðriks Jörgensens, dags. 28. desember 1966, hafi verið gerður. Hann sagði, að ástæðan hefði m. a. verið sú, að hið stefnda fyrirtæki hafi skort fé til rekstrar. Hafi því verið hentugt að kaupa fiskinn til þess að geta veðsett hann. Auk þess hafi legið ljóst fyrir, að Friðrik Jörgensen skuldaði stefnda stórfé. Hafi því samningurinn verið einnig gerður til þess að lækka skuldir Friðriks Jörgensens við stefnda.

Á þeim tíma, sem samningurinn hafi verið gerður, þ. e. skömmu fyrir áramót 1966, kvaðst Ágúst Vilhjálmur að vísu hafa verið sannfærður um, að Friðrik Jörgensen ætti fyrir skuldum, en engu að síður verið hræddur um, að svo kynni að fara, að

hið stefnda fyrirtæki fengi ekki að öllu greiddar kröfur sínar. Kvaðst hann aðallega hafa byggt þessa skoðun sína á orðrómi, sem þá hafi verið kominn á kreik um Friðrik Jörgensen. Auk þess hefðu bankarnir á þessum tíma verið búnir að loka viðskiptum sínum við Friðrik. Ágúst Vilhjálmur sagði, að á hinn bóginn væri óhætt að fullyrða, að Friðrik Jörgensen sjálfur hafi talið sig eiga fyrir skuldum á þessum tíma.

Aðspurður kvaðst Ágúst Vilhjálmur ekki muna eftir því, að stefndi hafi keypt fisk áður á svipaðan eða sambærilegan hátt og greinir í kaupsamningnum, en hann tók þó fram, að hann væri ekki mjög kunnugur daglegum rekstri Fiskimjölsværksmiðjunnar í Vestmannaeyjum.

Hann kvaðst ekki vita, hvort Friðrik Jörgensen hefði átt handbæra peninga, þegar kaupsamningurinn eða greiðslutilboðið var gert, en hann kvað þó mjög ótrúlegt, að svo hefði verið. Hann tók þó skýrt fram, að hann hefði ekki haft hugmynd um fjárhagsástæður Friðriks.

Eftir að þeir Þorsteinn og Ágúst höfðu gefið skýrslu sína í sakadómi, gaf Friðrik Jörgensen enn skýrslu í réttinum. Hann ítrekaði það að hafa orðið fyrir skakkaföllum vegna útflutnings fyrir Fiskiðjuna. Hann kvaðst þó fremur hafa rætt við verkstjóra Fiskiðjunnar um flokkun á gæðum afurðanna heldur en framkvæmdastjórann. Þá væru það staðreyndir, að hann hafi ekki haft upp í kröfugerðir á Fiskiðjuna vegna slíkra skakkafalla. Hugmynd sín hafi jafnan verið sú að sjá til, hvernig útflutningurinn kæmi út í heild, og reyna að fá óhöppin bætt, ef slíkt yrði nauðsynlegt, með samkomulagi við Ágúst og Þorstein Sigurðsson.

Friðrik Jörgensen sagði, að þeir Ágúst Vilhjálmsson og Þorsteinn Sigurðsson hafi heitið honum hálfum framkvæmdastjóra-launum vegna ýmissa starfa hans fyrir Fiskiðjuna. Viðræðurnar um þetta efni hafi þó verið óformlegar og ekki bornar upp á stjórnarfundum. Kvaðst hann ekki hafa gert neinn reka að því að fá laun þessi greidd eða færð útflutningsfirmanu til tekna. Hann kvaðst þó ekki beinlínis vilja andmæla framburði þeirra Þorsteins og Ágústs Vilhjálms um þetta.

Fyrir og við samningagerðirnar frá 28. desember 1966 og 19. janúar 1967 fullyrti Friðrik Jörgensen, að hann hefði rætt við þá Þorstein og Ágúst Vilhjálms um það, hvernig hann ætti að gera upp við aðra minni lánardrottna sína, þegar hann afhenti Fiskiðjunni og Fiskimjölsværksmiðjunni verulegastan hluta eigna sinna. Hann man, að þeir ræddu þetta fram og aftur, og kvaðst

hann hafa talið af samtölum við þá Þorstein og Ágúst Vilhjálmm, að þeir mundu aðstoða hann við greiðslu skulda, ef til kæmi, enda þótt segja mætti, að ákveðin loforð lægju ekki fyrir hjá þeim Þorsteini og Ágústi, hvernig slíkri aðstoð skyldi háttað.

Friðrik Jörgensen sagði, að nákvæmlega sömu sögu væri að segja um skipti hans við Fiskimjölsværksmiðjuna og Fiskiðjuna vegna tjóna, sem hún hefði orðið fyrir vegna útflutnings fyrir fyrrnefnda firmað. Hann kvaðst aldrei hafa sett fram ákveðna kröfu á hendur Fiskimjölsværksmiðjunni í þá átt og ekki kannað gögn þar að lútandi.

Áðurnefndur Þorsteinn Sigurðsson og Ágúst Vilhjálmmur Matt-híasson komu aftur fyrir sakadóm og gáfu skýrslu. Þeir full-yrtu báðir, að af hálfu Fiskiðjunnar og Fiskimjölsværksmiðjunnar hafi Friðriki engin loforð verið gefin um aðstoð við greiðslu skulda.

Loks hefur vitnið Sveinn Snorrason hæstaréttarlögmaður gefið skýrslu hér fyrir bæjarþinginu. Vitnið skýrði svo frá, að þann 20. desember 1966 hafi þeir Ágúst og Þorsteinn komið til sín og óskað eftir því, að vitnið gætti hagsmuna þeirra og fyrirtækja þeirra vegna viðskipta við Friðrik Jörgensen, en í ljós hafi komið, að Friðrik hefði veitt viðtöku greiðslum fyrir afurðir án þess að gera skil til þeirra. Útvegsbankinn hafði látið kanna þessi viðskipti að nokkru leyti, og þar sem vitnið kvaðst ekki hafa haft nema óglöggar upplýsingar um þau, hafi vitnið aflað sér þeirra á næstu dögum á fundum með Friðriki Jörgensen, lögmanni hans og á fundum með bankastjórum Útvegsbankans. Friðrik hafi viðurkennt, að hann hefði notað hluta af fé því, sem hann hafi átt að standa umbjóðendum vitnisins skil á, m. a. til kaupa á afurðum, sem hann hugðist selja fyrir eigin reikning. Vegna rannsóknar bankans á útflutningsviðskiptum Friðriks hafi orðið nokkur tregða í viðskiptum Fiskiðjunnar og Fiskimjölsværksmiðjunnar við bankann og hafi verið auðfundið, að Friðrik Jörgensen hafi ekki lengur verið „persona grata“ í bankanum. Á svipuðum tíma hafi komið fram krafa frá Seðlabankanum og Útvegsbankanum á hendur Friðriki Jörgensen og umbjóðendum vitnisins um greiðslu veðskuldbindinga á þeim afurðum, sem Friðrik hafi flutt út fyrir umbjóðendur vitnisins og fengið greiddar án þess að standa skil á veðskuldbindingum. Til þess m. a. að lækka skuldir Friðriks við umbjóðendur vitnisins fyrir áramótin og koma í veg fyrir frekari óþægindi vegna bankanna samkvæmt framangreindu hafi Friðrik Jörgensen og lögmaður

hans boðið fram munnlega sem greiðslu fisk þann, sem hann síðar seldi þessum aðiljum, eins og rakið er í 2.1.

Vitnið hélt, að það hafi rætt við bankastjóra á Þorlákssmessu um það, hvort fyrirgreiðsla fengist til handa Fiskiðjunni og Fiskimjölsværksmiðjunni út á fisk þennan, ef hann yrði keyptur af þessum fyrirtækjum, og var því heitið.

Um jólaleytið sagði vitnið, að álitnið hafi verið, að skuldir Friðriks næmu ca. 15 milljónum, þ. e. það sem óskilað væri. Þá hafi ekki verið vitað, hversu mikið væri óskilað til landsins eða hversu miklar eignir Friðrik ætti erlendis. Hafi Friðrik gefið í skyn, að hann ætti verulegar fjárhæðir þannig útistandandi. Með því móti að selja umbjóðendum vitnisins framangreindan fisk fyrir áramót hafi átt að lækka skuld Friðriks samkvæmt framan-sögðu fyrir áramót, þannig að viðskipti hans litu betur út gagnvart Seðlabankanum. Eftir að samningurinn frá 28. desember 1966 hafi verið gerður, sagðist vitnið látlaust hafa krafist Friðrik eða lögmann hans um skilagrein vegna afurðanna og skýringar á því, hvenær og á hvern hátt hann ætlaði að greiða. Friðrik hafi lofað uppgjöri og látið í veðri vaka, að búast mætti við greiðslu í reiðufé hvaða dag sem væri. Vitnið kvaðst ekki hafa þekkt neitt til mannsins og kvaðst hafa orðið á þessum tíma að fara að nokkru leyti eftir álitni annarra og þeirra gagna, sem það hafi haft um viðskipti Friðriks að undanfögnu. Vitnið sagði, að umbjóðendur sínir hafi virzt bera mikið traust til Friðriks á þessum tíma. Þegar dráttur hafi orðið á skilagrein eða ákveðnum tillögum um greiðsluuppgjör, kvaðst vitnið hafa heimtað, að Friðrik léti slíkar tillögur í té skriflega, og sé þannig til komið greiðslu-tilboð Friðriks, dags. 19. janúar 1967, sbr. 2.1.

Aðspurt sagði vitnið, að verðmæti þau, sem talin eru upp í 3.—4. tölulið í nefndu greiðsluuppgjöri hafi verið keypt á hærri verði, langt yfir sannvirði, miðað við hag fyrirtækisins og afkomu á þessum tíma. Vitnið kvaðst hafa vitað til þess, að Friðrik Jörgensen hafi viljað fá heimild í samningana um hlutabréfin til að kaupa þau aftur síðar eftir ca. eitt til tvö ár, þegar hann væri kominn yfir hina tímabundnu erfiðleika, á sama verði og hann hafi selt þau. Vitnið kveðst ekki vita, hvort umbjóðendur sínir hafi lofað Friðriki þessu, en sjálft kvaðst vitnið alveg hafa lagzt gegn því, að samningarnir yrðu þannig skilyrtir. Hafi slíkt ákvæði verið numið úr samningsuppkasti, sem gert hafi verið strax eftir áramótin. Skömmu eftir að samningurinn um kaup á hlutabréfum í Fiskiðjunni hafi verið gerður, þ. e. 20. janúar 1967, kvaðst vitnið

hafa fengið staðfestingu á því, að Friðrik hafi skuldað fyrirtækinu Chemical & Feeds mjög verulegar fjárhæðir, eða yfir 80 þúsund sterlingspund, sem hann hafi áður alveg leynt umbjóðendum sína um. Eftir að hafa fengið skýringu á tilvist skuldarinnar við Chemicals & Feeds, sem hafi verið allt önnur en skýring Friðriks Jörgensens á þeirri skuld, þá kvaðst vitnið hafa ráðið umbjóðendum sínum til að senda inn kyrrsetningarbeiðni án tafar, þar sem ekki væri unnt að staðreyna neitt um þær eignir, sem boðnar hefðu verið fram.

2.3. Bú Friðriks Jörgensens var tekið til gjaldþrotaskiptameðferðar að beiðni hans sjálfs þann 14. apríl 1967. Með beiðni hans fylgdi samningur sá, sem mál þetta varðar. Síðasta birting innköllunar var í 38. tölublaði Lögbirtingablaðs 16. júní 1967.

Beiðni um málshöfðunarheimild til riftunar á greindum samningi var borin fram af Karli Jónssyni á skiptafundi þann 12. janúar 1968, en áður höfðu Skúli J. Pálmason héraðsdómslögmaður, þann 18. september 1967, og Guðjón Steingrímsson hæstaréttarlögmaður, þann 11. janúar 1968, ritað skiptaráðanda bréf af þessu tilefni. Þann 3. febrúar 1968 höfðaði Karl Jónsson riftunarmál samkvæmt framansögðu á hendur Fiskimjölsværksmiðjunni í Vestmannaeyjum. Með dómi Hæstaréttar, uppkveðnum 28. nóvember 1968, var m. a. auglýsing um skiptafund 19. september 1968, sem taka skyldi ákvörðun um aðild þrotabúsins að riftunarmálinu, ekki talin birt á lögmætan hátt. Var því staðfest niðurstaða héraðsdóms um frávísun málsins.

Var því boðað á ný til skiptafundar 19. desember 1968, sem taka skyldi ákvörðun um þetta efni. Var auglýsingin um þennan fund birt á lögmætan hátt. Ákveðið var á fundi þessum að fresta ákvörðuninni um þetta málefni til næsta fundar, sem haldinn yrði 27. sama mánaðar. Á þeim skiptafundi var enn frestað til 20. janúar 1969 að taka ákvörðun um málshöfðunina. Heimildin til höfðunar riftunarmáls var svo borin undir atkvæði á skiptafundi 20. janúar 1969. Um það segir m. a. svo: „Skiptafundur ákveður að heimila Guðjóni Steingrímssyni hrl. vegna Karls Jónssonar og Jóns Ingiberssonar að höfða fyrir hönd þrotabúsins riftunarmál gegn Fiskimjölsværksmiðjunni í Vestmannaeyjum til riftunar samningi, dags. 28. desember 1966, og gera í því máli kröfu um greiðslu á andvirði saltfisks auk vaxta og málskostnaðar. Málssóknin verður búinu að kostnaðarlausu, að því leyti að Guðjóni Steingrímssyni hrl. beri aðeins málflutningslaun,

reiknuð af þeim verðmætum, sem koma inn í búið með þessari málssókn.

Verði niðurstaða málsins á þann veg, að málskostnaður verði lagður á sóknaraðila, mun Guðjón Steingrímsson taka þann kostnað á sig“.

Ekki urðu allir kröfuhafar sammála um þessa tillögu, en skiptadómur Reykjavíkur féllst á hana með ákvörðun sinni 5. febrúar 1969.

Í framhaldi af því var mál þetta höfðað með stefnu, birtri 3. febrúar 1969.

Með kæru 25. febrúar 1969 skaut Fiskimjölsverksmiðjan í Vestmannaeyjum h/f fyrrgreindri ákvörðun skiptadóms í Reykjavík frá 5. febrúar 1969 til Hæstaréttar, en Hæstarétti barst kæran 20. júní 1969. Með dómi Hæstaréttar 26. september 1969 var málinu vísað frá Hæstarétti. Á meðan var bæjarþingsmáli því, sem hér er til meðferðar, frestað ex officio með heimild í 2. málsg. 117. gr. laga nr. 85/1936.

Með stefnu 23. október 1969 skaut Fiskimjölsverksmiðjan í Vestmannaeyjum h/f til Hæstaréttar fyrrgreindri ákvörðun skiptadóms Reykjavíkur frá 5. febrúar 1969 um að heimila höfðun riftunarmáls. Dómur Hæstaréttar var uppkveðinn 27. maí 1970, og var málinu enn vísað frá dómi vegna formgalla.

Á meðan síðastgreind ákvörðun skiptadómsins var undir áfrýjun, fór stefndi í máli þessu fram á frest í bæjarþingsmálinu, þar til niðurstaða Hæstaréttar um ákvörðun skiptaréttar frá 5. febrúar 1969 lægi fyrir. Þrotabúið neitaði um frest, en með úrskurði bæjarþings Reykjavíkur 5. nóvember 1969, sem staðfestur var í Hæstarétti 17. desember 1969, var hinn umbeðni frestur veittur.

Loks áfrýjaði Fiskimjölsverksmiðjan í Vestmannaeyjum h/f, að fegnu áfrýjunarleyfi, með stefnu 26. júní 1970 umræddri ákvörðun skiptadóms Reykjavíkur frá 5. febrúar 1969 um heimild til höfðunar riftunarmáls þessa.

Dómur Hæstaréttar er uppkveðinn 27. nóvember 1970, og var margnefnd ákvörðun skiptadóms Reykjavíkur frá 5. febrúar 1969 staðfest.

3.0.

3.1. Stefndandi reisir málssóknina á 19. gr. og 23. gr. gjaldþrotaskiptalaganna. Enn fremur styðst hann við 7. gr. okurlaga og 250. gr. almennra hegningarlaga.

Stefndandi telur, að skilyrði til riftunar umrædds fisksölusamnings séu fyrir hendi samkvæmt 19. gr. gjaldþrotaskiptalaga.

Þannig sé ljóst, að samningurinn hafi verið gerður 28. desember 1966, en skipti hafi byrjað 14. apríl 1967, eða aðeins þrem mánudum og 16 dögum síðar. Lýstar kröfur í búið séu 54 milljónir rúmlega, en eignir litlar. Seint um haustið 1966 hafi vaknað sá grunur, að Friðrik Jörgensen stæði ekki lengur í skilum með yfirfærslu kaupverðs afurða frá erlendum kaupendum til framleiðenda, þ. á m. stefnda. Hafi stefnda verið kunnugt um skýrslu Guðjóns Eyjólfsssonar um bankaviðskipti Friðriks Jörgensens við Útvegsbankann og kæru þá til sakadóms, sem fylgdi í kjölfarið. Hafi þá þegar verið ljóst, að ólíklegt væri, að Friðrik gæti staðið í skilum við framleiðendur, þ. á m. við stefnda, sem hann hafi skuldað þá yfir 25 milljónir króna.

Forráðamenn stefnda hafi hafizt handa í desember 1966 til að fá Friðrik til að afhenda sér eignir upp í skuld Friðriks við hann án þess að skeyta um, hvort nokkuð yrði afgangs handa öðrum skuldheimtumönnum hans, en stefnda hafi þó verið fullkunnugt um, að þessar skuldir væru stórfelldar. Þannig hafi hann vitað, að Friðrik Jörgensen hefði svikið brezka firmað Chemicals & Feeds um andvirði heils farms af síldarlýsi, en lýsið hafi einmitt verið framleitt í verksmiðju stefnda í Vestmannaeyjum.

Samband forráðamanna stefnda við Friðrik hafi verið mjög náð í mörg ár, enda hafi hann verið hluthafi í fyrirtækjum, sem forráðamenn stefnda áttu í, þ. á m. í hinu stefnda félagi og jafnvel í stjórn slíkra félaga og prókúruhafi Fiskiðjunnar h/f. Megi telja víst, að þeir hafi verið betur kunnugir högum hans en aðrir og vitað, þegar hér hafi verið komið, að stórlega skorti á, að Friðrik ætti fyrir skuldum.

Stefndi vísar til bréfs Friðriks, dags. 19. janúar 1967, sbr. 2.1., þar sem Friðrik staðfestir það, sem hann hafði áður sagt stefnda, að hann bjóði fram ýmsar eignir sínar, alls að verðmæti ca. 22.6 milljónir, sem greiðslu eða tryggingu fyrir greiðslu. Heldur stefnandi því fram, að stefnda hafi verið ljóst, að hér voru eignir Friðriks taldar upp tæmandi, og ýktar þó.

Enn fremur heldur stefnandi því fram, að saltfiskur sá, sem seldur hafi verið, sé „óvenjulegur gjaldeyrir“ í merkingu laganna. Hið stefnda fyrirtæki reki síldar- og fiskimjölsverksmiðju og annist þrotamaður sölu á afurðum hennar, lýsi og mjöli. Ekki sé kunnugt um, að fyrirtækið hafi verkað saltfisk eða annazt útflutning á saltfiski fyrir aðra. Þrotamaður hafi hins vegar stundað útflutningsverzlun með fiskafurðir og þar á meðal hafi hann annazt allan útflutning við stefnda, enda hafi skuld hans

við stefnda verið þannig til komin, að hann hafi ekki getað staðið í skilum með greiðslu á andvirði hinna seldu afurða. Þrotamanni hafi að sjálfsögðu borið að greiða andvirðið í peningum, enda hafi það jafnan verið venjan í viðskiptum þeirra, að þrotamaður greiddi andvirði inn á sérstakan „lokaðan“ reikning í Útvegsbanka Íslands. Greiðsla upp í skuld þessa með saltfiski sé því riftanleg, þar sem saltfiskur sé í þessu sambandi „óvenjulegur gjaldeyrir“. Auk þessa hafi Friðrik Jörgensen viðurkennt fyrir dómi, að hann hafi ekki átt handbæra peninga til greiðslu skuldarinnar á þeim tíma, sem samningurinn var gerður.

Stefnandi hefur einnig hreyft því, að stefndi hafi með ólög-mætum hætti þvingað Friðrik Jörgensen til þess að gera um-ræddan samning og sé því samningurinn einnig riftanlegur af þeim sökum.

Stefnandi mótmælir því, að slíkur dráttur hafi orðið á máls-sókn þessari, að það varði við 30. gr. gjaldprotaskiptalaganna. Sá dráttur, sem orðið hafi, sé að mestu stefnda sjálfum að kenna.

Varðandi fjárkröfuna bendir stefnandi á, að stefndi hafi ekki, þrátt fyrir áskoranir, fengizt til að upplýsa, hvað orðið hafi af þeim 33 tonnum af saltfiski, sem um er getið í 2.1. Kveðst því stefnandi miða kröfu sína við fjárhæð þá, sem nefnd sé í kaup-samningnum. Hins vegar bendir stefnandi á, að séu þessi 33 tonn reiknuð á sama meðalverði og annar fiskur var seldur á samkvæmt kaupsamningnum, sé raunverulegt verðmæti fisksins alls kr. 4.144.962.00.

3.2. Af hálfu stefnda er á það bent, að þegar samningur sá, sem málið varðar, hafi verið gerður, hafi að vísu verið uppvíst, að gjaldþroti hafi ráðstafað af fé því, sem renna hafi átt til stefnda, á annan veg en honum bar samkvæmt því leyfi, sem hann hafi haft til útflutningsverzlunar og samkvæmt þeim regl-um og fyrirmælum, sem honum hafi borið að fylgja. Þótt við-skriptabanki hafi talið þörf ítarlegrar rannsóknar á gjaldeyrisvið-skriptum gjaldþrota, hafi þó ekki á þeim tíma verið talin nein ástæða til að örvænta um gjaldþol hans. Útflutningsverðmæti afurða þeirra, sem Friðrik hafi selt á undanförnum árum, hafi verið talið nema allt að 500 milljónum króna árlega, en tekjur hans af útflutningsverzluninni hafi numið 1—3%, þannig að ekki sé óvarlegt að ætla brúttótekjur hans undir 10 milljónum árlega. Hann hafi sjálfur staðhæft um þetta leyti, að hann mundi hina næstu daga gera að fullu upp andvirði þeirra afurða, sem ekki hafði verið skilað. Þegar samningurinn 28. desember 1966 hafi

verið gerður, hafi stefndi haft fulla ástæðu til þess að ætla, að Friðrik Jörgensen ætti fyrir skuldum. Að vísu hafi stefnda verið kunnugt um, að Útvegsbankinn hafði falið Guðjóni Eyjólfsyni, löggiltum endurskoðanda, að rannsaka skil Friðriks á andvirði afurðanna. Við þá rannsókn hafi komið í ljós, að allmikið skorti á full skil til stefnda og annarra, en sakir þess, að greiðslur þær, sem til bankans höfðu borizt, svöruðu ekki ávallt til andvirðis ákveðinna sendinga, hafi á því stigi verið erfitt að segja fyrir um án nánari rannsóknar, hve mikið af hinum útfluttu afurðum væri raunverulega greitt til landsins og hve mikið væri ógreitt erlendis, selt eða óselt. Enn bendir stefndi á, að bókhald Friðriks á þessum tíma og skýrslur hans til gjaldeyriseftirlitsins hafi gefið til kynna, að ekki væri ástæða til að örvænta um gjaldþol hans. Staðhæfingar Friðriks um inneignir sínar erlendis hafi og komið heim við skýrslur endurskoðandans um rannsókn hans, er hann framkvæmdi að beiðni Útvegsbankans, og hafi rennt stoðum undir þá trú stefnda, að full ástæða væri til að ætla, að Friðrik ætti fyrir skuldum. Enn fremur hafi Friðrik bent á ýmsar eignir, sem hann hafi talið sig geta látið af hendi sem greiðslu eða tryggingu án þess að skerða með því á nokkurn hátt rétt annarra skuldheimtumanna. Þann 19. janúar 1967 hafi Friðrik Jörgensen staðfest greiðsutilboð sín. Hafi því verið full ástæða til þess að ætla, að hann ætti þá fyrir skuldum.

Í sambandi við fiskkaupin hafi stefndi að sjálfsögðu haft samráð við Útvegsbanka Íslands og óskað fyrirgreiðslu bankans vegna þeirra, svo sem að fiskurinn kæmi í stað greiðslu hluta þess, sem óskilað var af afurðaverði til stefnda. Sú fyrirgreiðsla hafi verið veitt af bankanum, sem hafi veitt viðtöku frumriti heimildar-skjalanna. Telur stefndi ljóst, að Útvegsbankinn mundi aldrei hafa samþykkt slíka fyrirgreiðslu, ef hann hefði haft ástæðu til að ætla, að Friðrik ætti þá ekki fyrir skuldum.

Hins vegar segir stefndi, að skömmu eftir að hafa fengið framangreinda greiðslu eða tryggingarboð frá Friðriki, hafi vaknað grunur um, að Friðrik hefði haft verulegar fjárhæðir af erlendum aðilja, og í framhaldi af þeirri vitneskju hafi stefndi lagt fram beiðni um kyrrsetningu í eignum gjaldþrota, Friðriks Jörgensens, í sakadómi Reykjavíkur 27. janúar 1967.

Stefndi mótmælir því, að greiðsla til hans í formi fisks hafi verið óvenjulegur gjaldeyrir í merkingu gjaldþrotaskiptalaganna. Á það sé að líta, að Friðrik Jörgensen hafi beint og óbeint notað peninga stefnda (og Fiskiðjunnar h/f) til þess að greiða fyrir

þær afurðir, sem samningurinn taki til. Enn fremur að andvirðið hafi beinlínis runnið til þess að greiða niður skuld, sem Friðrik hafi átt að vera búinn að greiða, og honum borið skylda til að halda aðgreindu. Loks er hér á það bent, að fiskurinn hafi verið, eins og hér stóð á, í raun peningar, þar sem stefndi hafi strax getað veðsett fiskinn og fengið peningagreiðslu.

Stefndi heldur því fram, að sá dráttur, sem hafi orðið á máls-sókn þessari, sé brot á 30. gr. gjaldbrotaskiptalaganna og eigi að leiða til sýknu. Hann bendir sérstaklega á, að samkvæmt 36. gr. gjaldþrotaskiptalaganna hafi skiptum átt að vera lokið þann 16. desember 1968. Stefndi heldur því fram, að óeðlilegur dráttur hafi orðið á því, að ákvörðun var tekin um málshöfðun þessa. 30. gr. gjaldþrotaskiptalaganna taki einnig til þessa tilviks.

Varðandi fjárkröfuna hefur stendi bent á, að einungis and-virði 259 tonna af umræddum fiski hafi runnið til sín. Eigi því stefnukrafan allavega að lækka sem því nemur.

Varakrafa stefnda er á því reist, að viðurkenndur verði réttur hans til skuldajafnaðar á kröfunni við kröfu stefnda á hendur þrotabúi Friðriks Jörgensens, svo sem gert hafi verið í kröfu-lýsingu hans fyrir skiptarétti og sakadómi. Um heimild til þessa vísar stefndi til 17. gr. gjaldþrotaskiptalaganna og 35. og 36. gr. skiptalaga.

4.0.

4.1. Í 2.3. eru rakin atvik af höfðun máls þessa og rekstri þess hér fyrir dómi.

Ekki verður talið, að rekstur málsins af hálfu búins hafi verið svo vítaverður, að ástæða sé til þess að vísa dómkröfunum frá af þeim sökum samkvæmt 30. gr. laga nr. 25/1929. Aðrar ástæður varðandi rekstur málsins eða atvik að honum þykja heldur eigi standa því í vegi, að efnisdómur verði lagður á mál þetta nú.

Samkvæmt skýrslu Sigurðar Stefánssonar, löggilts endurskoð-anda, sem lögð hefur verið fram í málinu, varð skuld Friðriks Jörgensens við stefnda til á tímabilinu 7. marz 1965 til 28. sept-ember 1966. Þann 31. desember 1966, en við það tímamark er skýrslan miðuð, nam skuldin alls rúmlega 28 milljónum króna, en einhvern tíma fyrir 31. desember 1966 hafði þá Friðrik greitt rúmlega 7 milljónir, þannig að um áramótin var skuld Friðriks Jörgensens við stefnda talin nema um kr. 21.098.137.72, allt vegna farma, sem Friðrik hafði þá þegar flutt út fyrir stefnda án þess að standa skil á andvirðinu.

Eftir að fyrirvarsmenn stefnda höfðu fengið grun um, að Friðrik hefði veitt viðtöku greiðslum fyrir afurðir og eytt fénu án þess að standa skil á því, hóf stefndi eindregnar tilraunir til að fá Friðrik til að greiða upp í skuld sína við hann. Leiddi það m. a. til þess, að fiskisölusamningur sá, sem getið er um í 2.1., dags. 28. desember 1966, var gerður með þessum aðiljum.

Aðeins rúmlega þrír mánuðir liðu frá dagsetningu umrædds kaupsamnings, þar til skiptaráðanda barst beiðni Friðriks um gjaldþrotaskipti á búi Friðriks, en upphaf gjaldþrotaskipta miðast hér við það tímamark.

Samkvæmt framburði stjórnarformanns stefnda og Ágústs Vilhjálmss Matthíassonar, stjórnarformanns Fiskiðjunnar h/f, og öðrum gögnum málsins hafði stefndi ekki áður gert sambærilega kaupsamninga um fisk til útflutnings.

Samkvæmt framburði Friðriks Jörgensens sjálfs hér fyrir dómi átti hann ekki reiðufé til greiðslu skuldarinnar við stefnda eða þess hluta hennar, sem hér er um deilt, þá er kaupsamningurinn var gerður.

Samkvæmt framburði stjórnarformanns stefnda og áðurnefnds Ágústs var umræddur kaupsamningur m. a. í þeim tilgangi gerður að fá greiðslu upp í skuld Friðriks við stefnda.

Fiskkaupin fóru fram með tilvísun Friðriks á fiskinn, þar sem hann var í geymslu. Stefndi gat að vísu fengið reiðufé út á fiskinn mjög fljótlega, einkum með því að veðsetja hann.

Þegar á allt er litið, verður að telja, að umrædd greiðsla hafi verið óvenjulegur gjaldeyrir, eins og á stóð, sem fyrst og fremst hafi verið notaður í þeim tilgangi að grynna á kröfu stefnda á hendur Friðriki, þar sem Friðrik skorti reiðufé til greiðslu.

Áður en umræddur kaupsamningur á milli stefnda og Friðriks Jörgensens var gerður, höfðu fyrirvarsmenn stefnda rökstuddan grun um, að Friðrik hefði veitt greiðslum viðtöku fyrir útfluttar afurðir og notað í eigin þarfir án þess að standa skil á þeim. Enn fremur var þeim kunnugt um, að Útvegsbankinn hafði látið fara fram rannsókn á fjárreiðum Friðriks, vegna þess að talið var, að Friðrik Jörgensen hefði eigi farið eftir settum reglum um meðferð andvirðist útfluttra afurða.

Í skýrslu stjórnarformanns Fiskiðjunnar h/f hér fyrir dómi segir m. a.: „Kveðst mætti hafa að vísu verið sannfærður um, að Friðrik Jörgensen ætti fyrir skuldum, en engu að síður verið hræddur um, að svo kynni að fara, að hið stefnda fyrirtæki fengi ekki að öllu greiddar kröfur sínar. Kveðst mætti aðallega hafa

byggt þessa skoðun sína á orðrómi, sem þá hafi verið kominn á kreik um Friðrik Jörgensen“.

Með gögnum þeim, sem rakin eru í 2.1. og 2.2., hefur stefnda eigi tekizt að sýna fram á, að þrotamaður hafi átt fyrir skuldum, þá er umræddur kaupsamningur var gerður, né að stefndi hafi haft ástæðu til að ætla, að svo væri.

Samkvæmt framansögðu ber að fallast á kröfu stefnanda um riftun á umræddum kaupsamningi samkvæmt 19. gr. laga nr. 25/1929 og dæma stefnda til greiðslu andvirðis umrædds fisks, enda verður ekki talið, að stefnandi hafi fyrirgert riftunarrétti sínum með tómlæti.

17. gr. laga nr. 25/1929 tekur ekki til þess tilviks, sem um ræðir í varakröfu stefnda. Með því að aðrar heimildir skjóta heldur ekki stoðum undir varakröfu hans, er ekki unnt að taka hana til greina.

Upplýst er, að andvirði 200 tonna af umræddum fiski var fært stefnda til tekna um mánaðamótin febrúar—marz 1967. Að frádregnum nauðsynlegum útflutningskostnaði nam fjárhæð sú, sem stefndi fékk þannig í hendur, kr. 2.901.577.44. 49 tonn af umræddum fiski voru seld á vegum S. Í. F., og nam nettóandvirði kr. 762.325.10 og var greitt Útvegsbankanum 20. nóvember 1967. Dæma ber stefnda til að endurgreiða stefnanda þessar fjárhæðir, eða samtals kr. 3.663.902.54 með 7% ársvöxtum af kr. 2.901.577.44 frá 1. marz 1967 til 20. nóvember sama ár, en kr. 3.663.702.54 frá þeim degi til greiðsludags.

Dæma ber stefnda til að greiða stefnanda málskostnað, sem þykir hæfilega ákveðinn kr. 250.000.00.

Í greinargerð stefnanda segir svo: „Og þannig vissu þeir t. d. full vel, að hann hafði svikið brezka firmað Chemicals & Feeds Ltd. um andvirði heils farms af sildarlýsi, sterlingspund 83.319-7-1, en lýsið var einmitt framleitt í verksmiðju stefndu í Vestmannaeyjum“.

Krefst stefndi þess, að ummæli þessi verði dæmd ómerk og lögmaður stefnanda jafnframt dæmdur til sektargreiðslu fyrir þau.

Ekki eru næg efni til að sinna ómerkingar- eða sektarkröfu út af ummælum þessum.

Dómarar í máli þessu voru Stefán M. Stefánsson borgardómari og meðdómsmennirnir Bjarni Bragi Jónsson hagfræðingur og Gaukur Jörundsson prófessor.

Dómsorð:

Stefndi, Fiskimjölsverksmiðjan í Vestmannaeyjum h/f, greiði stefnanda, Karli Jónssyni og Jóni Ingiberssyni f. h. þrotabús Friðriks Jörgensens, kr. 3.663.902.54 með 7% ársvöxtum af kr. 2.901.577.44 frá 1. marz 1967 til 20. nóvember sama ár, en af kr. 3.663.902.54 frá þeim degi til greiðsludags og kr. 250.000.00 í málskostnað, allt innan 15 daga frá lögbirtingu dóms þessa að telja að viðlagðri aðför að dögum.

Fimmtudaginn 18. maí 1972.

Nr. 133/1971. **Vagn E. Jónsson** hæstaréttarlögmaður
(sjálfur)

gegn

Skiptaráðandanum í Reykjavík f. h. þrotabús
Vátryggingafélagsins h/f og gagnsök
(Jóhannes L. L. Helgason hrl.).

Dómendur:

hæstaréttardómaranir **Logi Einarsson, Benedikt Sigurjónsson og**
Magnús Þ. Torfason, Einar Ingimundarson sýslumaður og
Guðmundur Jónsson borgardómari.

Úthlutun uppboðsandvirðis. Heimvísun.

Dómur Hæstaréttar.

Aðaláfrýjandi hefur skotið máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 21. september 1971, að fengnu áfrýjunarleyfi 20. s. m., en áfrýjunarstefnan var birt 29. október 1971. Krefst hann þess, að honum verði greiddar kr. 104.462.00 af uppboðsandvirði því, er uppboðsréttur Reykjavíkur hefur í vörzlum sínum vegna nauðungaruppboðs á lausafé, sem fram fór að kröfu aðaláfrýjanda 23. maí 1970 samkvæmt fjárnámi, er gert var hjá Vátryggingafélaginu h/f 10. desember 1969. Hann krefst og 7% ársvaxta af kr. 100.000.00 frá 15. september 1967 til